"శ్రీ గణపతి తాలం" యొక్క ప్రతి పదార్థం, తాత్పర్యం

- ఆచార్య తాడేపల్లి పతంజలి 10-07 -25



-

శ్రీ గణపతి తాలం

(తత్పురుషాయ విద్మహే వక్రతుండాయ ధీమహితన్నో దంతిః ప్రచోదయాత్ ..)

ప్రతిపదార్థం:

- **తత్పురుషాయ:** ఆ పురుషుని (పరమాత్మ స్వరూపుని)
- **విద్మహే:** మేము తెలుసుకుంటున్నాము (ధ్యానిస్తున్నాము)
- **వక్రతుండాయ:** వంకర తొండము కలవానిని (వక్రతుండుని)
- **ధీమహి:** మేము ధ్యానిస్తున్నాము
- **తన్నః:** ఆ గణపతి
- **దంతిః:** దంతములు కలవాడు (ఏకదంతుడు)
- **ప్రచోదయాత్:** మమ్ములను ప్రేరేపించుగాక (సన్మార్గంలో నడిపించుగాక)

తాత్పర్యం: వక్రతుండుడైన ఆ గణపతిని మేము తెలుసుకుంటున్నాము. ఆ ఏకదంతుడైన గణపతిని మేము ధ్యానిస్తున్నాము. ఆ గణపతి మా బుద్ధిని సన్మార్గంలో నడిపించుగాక.

వికటోత్కటసుందరదంతిముఖం

భుజగేంద్రసుసర్పగదాభరణం .

గజనీలగజేంద్రగణాధిపతిం

ప్రణతోఽస్మి వినాయకహస్తిముఖం .. 1..

ప్రతిపదార్థం:

- **వికటోత్కటసుందరదంతిముఖం:** వికటమైన, గొప్పదైన, అందమైన దంతము కలిగిన ముఖం కలవాడు. (ఇక్కడ 'వికట' అనేది భయంకరమైన లేదా విశాలమైన అర్థంలో, 'ఉత్కట' అంటే గొప్ప అనే అర్థంలో వాడబడింది. మొత్తంగా విశాలమైన, అందమైన తొండం, దంతాలు కలిగిన ముఖం.)
- **భుజగేంద్రసుసర్పగదాభరణం:** పాములలో శ్రేష్ఠమైన సర్పాలను గదలుగా ఆభరణాలుగా ధరించినవాడు.
- **గజనీలగజేంద్రగణాధిపతిం:** ఏనుగులలో నీలవర్ణం గల గొప్ప ఏనుగులను, గణాలను అధిపతిగా కలవాడు. (గజేంద్రులు, గణాలు - తన పరివారంలో ఉన్నవారికి నాయకుడు).
- **వినాయకహస్తిముఖం:** వినాయకుని, ఏనుగు ముఖం కలవానికి.
- **ప్రణతోఽస్మి:** ప్రణమిల్లుతున్నాను.

తాత్పర్యం: విశాలమైన, అందమైన దంతముఖం కలవాడు, పాములను ఆభరణాలుగా ధరించినవాడు, నీలమేఘశ్యాముడైన గొప్ప ఏనుగుల సమూహానికి అధిపతి అయిన ఆ వినాయకుని, ఏనుగు ముఖం కలవానిని నేను ప్రణమిల్లుతున్నాను.

సురసురగణపతిసుందరకేశం

ఋషిఋషిగణపతియజ్ఞసమానం .

భవభవగణపతిపద్మశరీరం

జయజయ గణపతి దివ్య నమస్తే .. 2..

ప్రతిపదార్థం:

- **సురసురగణపతిసుందరకేశం:** దేవతలకు, దేవతలకు అధిపతి అయిన గణపతి, అందమైన కేశములు కలవాడు.
- **ఋషిఋషిగణపతియజ్ఞసమానం:** ఋషులకు, ఋషులలో గొప్పవారైన వారికి, గణపతి యజ్ఞాలతో సమానమైనవాడు. (అంటే ఋషులు చేసే యజ్ఞాల ఫలాన్ని ఇచ్చేవాడు).
- **భవభవగణపతిపద్మశరీరం:** సంసార బంధాల నుండి విముక్తి కలిగించే గణపతి, పద్మం వంటి శరీరం కలవాడు (అంటే స్వచ్ఛమైన, నిర్మలమైన శరీరం).
- **జయజయ గణపతి దివ్య నమస్తే:** గణపతీ జయహో! జయహో! దివ్యమైన ఓ గణపతీ, నీకు నమస్కారము.

తాత్పర్యం: దేవతలకు నాయకుడైన, అందమైన కేశములు కల గణపతి, ఋషుల యజ్ఞాల ఫలాన్ని ఇచ్చేవాడు, సంసారబంధాలను నాశనం చేసే పద్మం వంటి శరీరం కల ఆ గణపతికి జయహో! జయహో! ఓ దివ్యమైన గణపతీ, నీకు నమస్కారము.

గజముఖవక్త్రం గిరిజాపుత్రం గణగుణమిత్రం గణపతిమీశప్రియం .. 3..

ప్రతిపదార్థం:

- **గజముఖవక్త్రం:** ఏనుగు ముఖము, తొండము కలవాడు.
- **గిరిజాపుత్రం:** పార్వతీ దేవి పుత్రుడు.
- **గణగుణమిత్రం:** గణాలకు (ప్రమథ గణాలకు) మరియు గుణాలకు (సత్వ, రజో, తమో గుణాలకు) మిత్రుడు. (లేదా గుణవంతులకు మిత్రుడు).
- **గణపతిమీశప్రియం:** గణాలకు అధిపతి, శివునికి ప్రియమైనవాడు.

తాత్పర్యం: ఏనుగు ముఖం కలవాడు, పార్వతీదేవి పుత్రుడు, గణాలకు, గుణవంతులకు మిత్రుడు, శివునికి ప్రియమైన గణపతిని (స్తుతిస్తున్నాను/నమస్కరిస్తున్నాను).

కరధృతపరశుం కంకణపాణిం కబలితపద్మరుచిం .

సురపతివంద్యం సుందరవక్త్రం సుందరచితమణిమకుటం .. 4..

ప్రతిపదార్థం:

- **కరధృతపరశుం:** చేతిలో గొడ్డలిని ధరించినవాడు.
- **కంకణపాణిం:** కంకణములు ధరించిన చేతులు కలవాడు.
- **కబలితపద్మరుచిం:** పద్మము యొక్క కాంతిని మింగినవాడు (అంటే పద్మం వలె ప్రకాశించేవాడు లేదా పద్మముల కన్నా ఎక్కువ కాంతివంతమైనవాడు).
- **సురపతివంద్యం:** దేవతలకు అధిపతి అయిన ఇంద్రునిచే వందనీయుడు.
- **సుందరవక్త్రం:** అందమైన ముఖం కలవాడు.
- **సుందరచితమణిమకుటం:** అందంగా చిత్రించిన మణులు పొదిగిన కిరీటం కలవాడు.

తాత్పర్యం: చేతిలో గొడ్డలి ధరించినవాడు, కంకణాలు ధరించిన చేతులు కలవాడు, పద్మము వలె ప్రకాశించేవాడు, ఇంద్రునిచే నమస్కరించబడేవాడు, అందమైన ముఖం కలవాడు, సుందరమైన మణికిరీటం ధరించినవాడు (ఆ గణపతిని స్తుతిస్తున్నాను).

ప్రణమతదేహం ప్రకటితకాలం షష్ఠిరి తాలమిదం

తత్తత్షష్ఠిరి తాలమిదం తత్తత్షష్ఠిరి తాలమిదం .. 5..

ప్రతిపదార్థం:

- **ప్రణమతదేహం:** నమస్కరించదగిన శరీరం కలవాడు.
- **ప్రకటితకాలం:** కాలాన్ని ప్రకటించేవాడు (కాలాన్ని నియంత్రించేవాడు లేదా కాలస్వరూపుడు).

- **షష్ఠిరి తాలమిదం:** ఇది షష్ఠి తాలము. (ఇది గణపతి తాలంలోని ఒక లయ విశేషం లేదా ఒక భాగంగా భావించవచ్చు).
- **తత్తత్షష్ఠిరి తాలమిదం:** ఆ ఆ షష్ఠి తాలము ఇది. (తాలాన్ని నొక్కి చెప్పడానికి పునరావృతం చేయబడింది).

తాత్పర్యం: నమస్కరించదగిన శరీరం కలవాడు, కాలాన్ని ప్రకటించేవాడు (లేదా కాలస్వరూపుడు). ఇది షష్ఠి తాలము. ఆ షష్ఠి తాలము ఇది. (ఇక్కడ తాలం యొక్క ప్రాధాన్యతను నొక్కి చెప్పబడింది). షష్ఠి తాలం" అనేది సాధారణంగా "ఆరు" అనే సంఖ్యతో కూడిన ఒక తాళ లయాన్ని సూచిస్తుంది, అది కర్ణాటక సంగీతంలోని తాళ వ్యవస్థలో 6 అక్షరాలు కలిగిన ఒక విన్యాసమై ఉండవచ్చు, లేదా స్తోత్ర పఠనానికి సంబంధించిన ఒక నిర్దిష్ట లయ అయి ఉండవచ్చు.

లంబోదరవరకుంజాసురకృతకుంకుమవర్ణధరం .

శ్వేతసశృంగం మోదకహస్తం ప్రీతి సపనసఫలం .. 6..

ప్రతిపదార్థం:

- **లంబోదరవరకుంజాసురకృతకుంకుమవర్ణధరం:** లంబోదరుడు (పెద్ద పొట్ట కలవాడు), వరములను ఇచ్చే, కుంజర్ని (ఏనుగులను) ఆసురులను (దుష్టులను) అణగదొక్కి, కుంకుమ వర్ణాన్ని ధరించినవాడు. (లేదా కుంకుమ వర్ణంలో ఉండేవాడు, ఇది ఉదయించే సూర్యుని వలె ఎరుపు రంగులో ఉన్నాడని సూచిస్తుంది).
- **శ్వేతసశృంగం:** తెల్లటి కొమ్ములు కలవాడు. (లేదా తెల్లటి దంతం కలవాడు - ఏకదంతుడు).
- **మోదకహస్తం:** చేతిలో మోదకాలు కలవాడు.
- **ప్రీతి సపనసఫలం:** పనస పండ్లను ప్రేమించేవాడు (ఇష్టపడేవాడు).

తాత్పర్యం: పెద్ద పొట్ట కలవాడు, వరాలు ఇచ్చేవాడు, దుష్టులను అణచివేసి కుంకుమ వర్ణంలో ప్రకాశించేవాడు, తెల్లటి దంతం కలవాడు, చేతిలో మోదకాలు ధరించినవాడు, పనస పండ్లను ఇష్టపడేవాడు (ఆ గణపతిని స్తుతిస్తున్నాను).

నయనత్రయవరనాగవిభూషితనానాగణపతి తం తత్తక్

నయనత్రయవరనాగవిభూషితనానాగణపతి తం తత్తక్

నానాగణపతి తం, తత్తక్ నానాగణపతి తం తత్తక్ నానాగణపతి తం .. 7..

ప్రతిపదార్థం:

- **నయనత్రయవరనాగవిభూషితనానాగణపతి:** మూడు కళ్ళతో, శ్రేష్ఠమైన నాగుపాములతో అలంకరించబడిన అనేక రూపాల గణపతి.
- **తం తత్తక్:** (తాళానికి సంబంధించిన శబ్దం - లయను సూచిస్తుంది).

తాత్పర్యం: మూడు కళ్ళతో, నాగుపాములతో అలంకరించబడిన, అనేక రూపాలలో ఉన్న ఆ గణపతికి లయబద్ధమైన ఈ కీర్తన.

ధవలితజలధరధవలితచంద్రం

ఫణిమణికిరణవిభూషితఖడ్గం .

తనుతనువిషహరశూలకపాలం

హరహరశివశివగణపతిమభయం .. 8..

ప్రతిపదార్థం:

- **ధవలితజలధరధవలితచంద్రం:** తెల్లటి మేఘం వలె, తెల్లటి చంద్రుడు వలె ప్రకాశించేవాడు.
- **ఫణిమణికిరణవిభూషితఖడ్గం:** పాము మణుల కాంతితో అలంకరించబడిన ఖడ్గం కలవాడు.
- **తనుతనువిషహరశూలకపాలం:** శరీరాన్ని విషం నుండి రక్షించే శూలం, కపాలం ధరించినవాడు.
- **హరహరశివశివగణపతిమభయం:** హరహర, శివశివ అంటూ స్తుతించబడే గణపతిని, అభయం ఇచ్చేవాడిని (స్తుతిస్తున్నాను).

తాత్పర్యం: తెల్లటి మేఘం, చంద్రుడు వలె ప్రకాశించేవాడు, పాము మణుల కాంతితో ప్రకాశించే ఖడ్గం ధరించినవాడు, శరీరాన్ని విషం నుండి రక్షించే శూలం, కపాలం ధరించినవాడు, హరహర, శివశివ అంటూ స్తుతించబడే, అభయం ఇచ్చే ఆ గణపతిని (స్తుతిస్తున్నాను).

కటతటవిగలితమదజలజలధితగణపతివాద్యమిదం

కటతటవిగలితమదజలజలధితగణపతివాద్యమిదం

తత్తత్ గణపతివాద్యమిదం, తత్తత్ గణపతివాద్యమిదం .. 9..

ప్రతిపదార్థం:

- **కటతటవిగలితమదజలజలధితగణపతివాద్యమిదం:** ఏనుగుల చెక్కిళ్ళ నుండి కారే మదజలంతో జలజలమంటూ ధ్వనించే గణపతి యొక్క వాద్యమిది. (ఇక్కడ వాద్యం అంటే గణపతి చేసే ధ్వని లేదా అతని ఉనికిని ప్రకటించే శబ్దం అని అర్థం).
- **తత్తత్ గణపతివాద్యమిదం:** ఆ ఆ గణపతి వాద్యము ఇది.

తాత్పర్యం: ఏనుగుల మదజలధారల వలె ధ్వనించే ఈ గణపతి వాద్యం (గణపతి యొక్క లయబద్ధమైన ఉనికిని సూచించే శబ్దం) ఇది.

తత్గదిం నం తరిగు తరిజనకు కుకుత్తద్ది కుకుతకిట డిండింగు డిగునకుకుతద్ది

తత్త ఝుం ఝుం తరిత ! త ఝుం ఝుం తరిత తకతఝుం ఝుం తరిత .

త ఝుంఝుం తరిత తరిదణత తరజుణుత జుణుదిమి టకటదికుతరిగిటతోం

టకి టకటదికుతరిగిటతోం టకి టకుదికుతరిగిటతోం తాం .. 10..

తాత్పర్యం: ఇది కేవలం సంగీతానికి సంబంధించిన లయ శబ్దాలు (బోల్స్). ఇవి గణపతి తాలం యొక్క లయబద్ధమైన నృత్యానికి, వాద్యానికి సంబంధించిన పదాలు. వీటికి ప్రత్యేక అర్థం ఉండదు, కానీ అవి లయ, తాళగతిని సూచిస్తాయి.

తక-తకిట-తకతకిట-తక-తకిటతతోం,

శశికలితశశికలితమౌలినం శూలినం .

తక-తకిట-తక-తకిట-తక-తకిట-తత్తోం,

విమలశుభకమలజలపాదుకం పాణినం .

ధిక్తకిట-ధిక్తకిట-ధిక్తకిటతత్తోం,

ప్రమథగణగుణఖచితశోభనం శోభితం .

ధిక్తకిట-ధిక్తకిట-ధిక్తకిటతత్తోం,

మృదులభుజసరసిజభిపానకం పోషణం .

ధకతకిట-ధకతకిట-ధకతకిటతత్తోం,

పనసఫలకదలిఫలమోదనం మోదకం .

ధిక్తకిట-ధిక్తకిట-ధిక్తకిటతత్తోం,

ప్రమథగురుశివతనయగణపతి తాలనం .

గణపతి తాలనం ! గణపతి తాలనం !! .. **11**..

ప్రతిపదార్థం:

- **తక-తకిట...తతోం, ధిక్తకిట...తత్తోం, ధకతకిట...తత్తోం:** ఇవి కూడా నృత్యానికి, సంగీతానికి సంబంధించిన లయ శబ్దాలు.
- **శశికలితశశికలితమౌలినం:** చంద్రకళను ధరించిన శివుని వలె, లేదా చంద్రకళలతో ప్రకాశించే శిరస్సు కలవాడు. (ఇక్కడ గణపతి శివుని కుమారుడు కనుక శివుని పోలిక ఇవ్వబడింది).
- **శూలినం:** శూలాన్ని ధరించినవాడు.
- **విమలశుభకమలజలపాదుకం:** స్వచ్ఛమైన, శుభకరమైన పద్మ జలం వంటి పాదాలు కలవాడు.
- **పాణినం:** చేతులు కలవాడు.
- **ప్రమథగణగుణఖచితశోభనం:** ప్రమథ గణాల యొక్క గుణాలతో అలంకరించబడి, శోభించేవాడు.
- **శోభితం:** ప్రకాశించేవాడు.
- **మృదులభుజసరసిజభిపానకం:** మృదువైన బాహువులు, పద్మము వంటి, భక్తులకు పోషణ ఇచ్చేవాడు.
- **పోషణం:** పోషించేవాడు.
- **పనసఫలకదలిఫలమోదనం:** పనసపండ్లు, అరటిపండ్లు, మోదకాలను ఇష్టపడేవాడు.
- **మోదకం:** మోదకాలు.
- **ప్రమథగురుశివతనయగణపతి తాలనం:** ప్రమథ గణాలకు గురువు, శివుని పుత్రుడు అయిన గణపతి యొక్క ఈ తాలము.
- **గణపతి తాలనం! గణపతి తాలనం!!:** గణపతి యొక్క తాలం!

తాత్పర్యం: ఈ లయబద్ధమైన వాదన (గానం) చంద్రకళను ధరించినవాడు, శూలం కలవాడు, స్వచ్ఛమైన పద్మజలం వంటి పాదాలు కలవాడు, ప్రమథ గణాలతో ప్రకాశించేవాడు, మృదువైన బాహువులు కలవాడు, భక్తులను పోషించేవాడు, పనస, అరటి పండ్లను, మోదకాలను ఇష్టపడేవాడు, ప్రమథ గణాలకు గురువు, శివుని పుత్రుడు అయిన గణపతిని స్తుతిస్తుంది. ఇది గణపతి తాలం!

ఇతి గణపతితాలం సంపూర్ణం .

తాత్పర్యం: దీంతో గణపతి తాలం సంపూర్ణం.

కొన్ని పారాయణాలు ఈ క్రింది రెండు శ్లోకాలతో ప్రారంభమవుతాయి, ఆపై గాయత్రి, ఆపై "వికటోత్కట" నుండి ప్రధాన శ్లోకాలు కొనసాగుతాయి:

(అగణితఫణిఫణమణిగణకిరణే

అరుణితనిజలనురవిధధవదన .

ధటధటలుటధలికులకలవినదో

గణపతిరధమతమిహదిశతనుః ..

ప్రతిపదార్థం:

- ***అగణితఫణిఫణమణిగణకిరణే:*** అసంఖ్యాకమైన పాము పడగలపై ఉన్న మణుల సమూహం నుండి వెలువడే కిరణాలతో ప్రకాశించేవాడు.
- ***అరునితనిజలనురవిధధవదన:*** ఎర్రటి కాంతులతో తన ముఖాన్ని నింపినవాడు (ఇక్కడ 'నిజల' అంటే తన స్వంత ప్రకాశం, 'అరుణిత' అంటే అరుణ వర్ణంతో కూడుకున్నది).
- ***ధటధటలుటధలికులకలవినదో:*** ధట ధట అంటూ గట్టిగా ధ్వనిస్తూ, అన్నీ విచ్ఛేదం చేసే, లేదా కలహాలను నివారించే శబ్దాలు చేసేవాడు.
- ***గణపతిరధమతమిహదిశతనుః:*** గణపతి ఈ శరీరాన్ని (లేదా ఈ స్థానాన్ని) ఇక్కడ అధిష్టించుగాక.

తాత్పర్యం: అసంఖ్యాకమైన పాము పడగలపై మణుల నుండి వెలువడే కిరణాలతో ప్రకాశించేవాడు, ఎర్రటి కాంతులతో ముఖం కలవాడు, ధట ధట అంటూ ధ్వనిస్తూ అన్నీ విచ్ఛేదం చేసే ఆ గణపతి ఈ శరీరాన్ని (లేదా ఈ ప్రదేశాన్ని) అధిష్టించుగాక.

లంబోదరవరకుంజావస్థితకుంకుమవర్ణధరం

శ్వేతశృంగం పీనసుహస్తం ప్రీతి సపనసఫలం .

నాగత్రయయుతనాగవిభూషణ నానాగణపతి తంతతం

నానాగణపతి తంతతం నానాగణపతి తంతతం .

ప్రతిపదార్థం:

- **లంబోదరవరకుంజావస్థితకుంకుమవర్ణధరం:** లంబోదరుడు (పెద్ద పొట్ట కలవాడు), వరాలను ఇచ్చే, కుంజము (ఏనుగు) వలె, కుంకుమ వర్ణాన్ని ధరించినవాడు.
- **శ్వేతశృంగం:** తెల్లటి కొమ్ములు/దంతం కలవాడు.
- **పీనసుహస్తం:** పుష్టికరమైన (బలమైన) మంచి చేతులు కలవాడు. (ఇక్కడ 'బీనసు' అనేది 'పీనసు' అయి ఉండవచ్చు, అంటే బలమైన).
- **ప్రీతి సపనసఫలం:** పనస పండ్లను ఇష్టపడేవాడు.
- **నాగత్రయయుతనాగవిభూషణ:** మూడు నాగుపాములతో కూడుకున్న నాగ ఆభరణాలు ధరించినవాడు.
- **నానాగణపతి తంతతం:** అనేక రూపాల గణపతి యొక్క లయ శబ్దం.

తాత్పర్యం: లంబోదరుడు, వరాలను ఇచ్చేవాడు, కుంకుమ వర్ణంలో ప్రకాశించేవాడు, తెల్లటి దంతం కలవాడు, బలమైన మంచి చేతులు కలవాడు, పనస పండ్లను ఇష్టపడేవాడు, మూడు నాగుపాములతో అలంకరించబడిన అనేక రూపాల గణపతికి ఇది లయబద్ధమైన కీర్తన.
